

LUTZ KÄPPEL

Christian-Albrechts-Universität zu Kiel

Το λεξικό για το οποίο προτίθεται να μιλήσω είναι μια εγκυκλοπαίδεια με παλαιό και σεβαστό όνομα: *Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*. Αρχικά, θα δώσω μερικές βασικές πληροφορίες για το εγχείρημα, προτού στραφώ στη σύλληψη του λεξικού, και στη συνέχεια σε μια περιγραφή της πραγματοποίησης του προγράμματος, σε μια σύγκριση με τους προδρόμους του λεξικού και τον μετασχηματισμό του υλικού σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων.

Το 1991 ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Tübingen Hubert Cancik και ο εκδοτικός οίκος J.B. Metzler της Στουτγάρδης, που είχε αναλάβει και παλαιότερα την πρωτοβουλία για την έκδοση της *Realencyclopädie* των Pauly-Wissowa (βλ. τη συμβολή του C.J. Classen στην παρούσα έκδοση) συνέλαβε το εγχείρημα ενός νέου «Λεξικού του αρχαίου κόσμου», κατά την παράδοση του έργου των Pauly-Wissowa. Πέντε χρόνια αργότερα, το 1996, κυκλοφόρησε ο πρώτος τόμος. Έκτοτε, κάθε χρόνο, εκδίδονταν τρεις τόμοι, και το έργο, που ο σχεδιασμός του προέβλεπε την έκδοση δεκαπέντε τόμων, έχει πλέον ολοκληρωθεί σε δεκαοκτώ συνολικά τόμους, και έναν πρόσθετο με ευρετήρια και βιβλιογραφία, ο οποίος δημοσιεύτηκε στις 9 Δεκεμβρίου 2003. Το υλικό παρουσιάζεται σε δύο ενότητες, οι οποίες είναι σχετικά ανεξάρτητες μεταξύ τους. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει, σε δεκατρείς τόμους, άρθρα που πραγματεύονται την αρχαιότητα καθαυτήν, ενώ η δεύτερη –στους πέντε τελευταίους τόμους που διαθέτουν ανεξάρτητη αλφαβήτιση– παρουσιάζει άρθρα σχετικά με την πρόσληψη του αρχαίου πολιτισμού, από την αρχαιότητα έως σήμερα. Ενώ τα άρθρα του πρώτου μέρους έχουν τη μορφή, λίγο έως πολύ, παραδοσιακών λεξικογραφικών λημμάτων για ζητήματα που αφορούν την αρχαιότητα, η δεύτερη ενότητα είναι σχεδιασμένη ως συλλογή δοκιμίων για διάφορα θέματα της κλασικής παράδοσης, γενικά, ή της ιστορίας της αρχαιολογικής έρευνας, ειδικότερα, λήμματα ταξινομημένα κατ' αλφαβητική σειρά.

Πώς οργανώθηκε η σύνταξη των άρθρων; Το διάγραμμα απεικονίζει τη βασική δομή του συστήματος. Σύμφωνα με τη διπλή φύση του λεξικού υπήρχαν δύο ομάδες διευθυντών σύνταξης με δύο εκδοτικά κέντρα: το Tübingen για το τμήμα της αρχαιότητας και το Giessen για το τμήμα της παράδοσης. Οι διευθυντές σύνταξης επέλεγαν και καθοδηγούσαν τους «θεματικούς επιμελητές» –συνολικά τριάντα τρεις– που επεξεργάζονταν

τα λημματολογία μας, επέλεξαν τους συντάκτες των άρθρων, συγκέντρωναν τα άρθρα, τα θεωρούσαν (αν κρινόταν απαραίτητο), και τα διοχέτευαν στη συντακτική επιτροπή, που αναλάμβανε την τυπογραφική επιμέλεια, επιμελούνταν σχεδιαγράμματα, ανέθετε τη μετάφραση ξενόγλωσσων άρθρων στα γερμανικά και δημιουργούσε ένα αρχείο υπολογιστή για κάθε τόμο με το ηλεκτρονικό πρόγραμμα «Tustep». Στη συνέχεια, μια επαγγελματική εταιρεία υπολογιστών με την επωνυμία «pagina» μετέτρεπε αυτό το αρχείο σε ένα είδος αρχείου, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από ένα σύγχρονο ηλεκτρονικό τυπογραφείο, και δημιουργούσαν μια εκδοχή σε ψηφιακό δίσκο που παρουσίαζε το υλικό σε μια πλήρως ψηφιακή μορφή. Έτσι μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι τόσο η επιστημονική πλευρά όσο και η τεχνική πλευρά ήταν εξαιρετικά σημαντικές και σημειώθηκε έντονη αλληλεπίδραση. Αυτό εξηγεί πώς κατέστη δυνατόν να παραχθεί ένα πλήρες περιεκτικό λεξικό δέκα χιλιάδων δίστηλων σελίδων τόσο σε τυπογραφική όσο και σε ηλεκτρονική μορφή, ταυτόχρονα, μέσα σε επτά χρόνια (από το 1996 έως το 2003).

Στο τέλος της σύντομης αυτής εισαγωγής για τα εξωτερικά γνωρίσματα του *Der Neue Pauly* θα ήθελα να αναφέρω ότι η εγκυκλοπαίδεια μεταφράζεται, χωρίς περικοπές, στην αγγλική γλώσσα και εκδίδεται με τον τίτλο *Brill's New Pauly*. Οι τρεις πρώτοι τόμοι έχουν ήδη εκδοθεί. Από αυτό το μεταφραστικό πρόγραμμα, ωστόσο, απουσιάζει πλήρως η στενή συνεργασία ανάμεσα στους μελετητές που γράφουν και θεωρούν τα άρθρα (δηλαδή τους συντάκτες και τους θεματικούς επιμελητές) από τη μια, και τη συντακτική επιτροπή που παράγει την τελική, προς έκδοση, μορφή. Οι δύο ομάδες δεν συνδέονται καθόλου μεταξύ τους. Οι μεταφραστές μεταφράζουν τα γερμανικά άρθρα στην αγγλική γλώσσα χωρίς να έχουν καμιά επαφή με τους θεματικούς επιμελητές ή τους συντάκτες. Ακόμη και άρθρα, τα οποία γράφτηκαν εξ αρχής στα αγγλικά, μεταφράζονται εκ νέου από τα γερμανικά χωρίς καμιά συμμετοχή των συγγραφέων. Μπορεί κανείς να φανταστεί τα προβλήματα που ανακύπτουν από αυτή τη διαδικασία. Για αυτόν και για κάποιους άλλους λόγους θα αγνοήσω πλήρως την αγγλική μετάφραση στην πραγμάτευσή μου για το *Der Neue Pauly*. Αντίθετα, θα επικεντρωθώ πλήρως στην ολοκληρωμένη τυπωμένη μορφή του γερμανικού πρωτοτύπου.

Το πρώτο ζήτημα που θα ήθελα να θέσω αφορά τη σύλληψη που οι διευθυντές σύνταξης υιοθέτησαν, προκειμένου να αιτιολογήσουν ένα τόσο εκτεταμένο και δαπανηρό πρόγραμμα, ιδιαίτερα εφόσον υπήρχε ήδη ένα γερμανικό λεξικό που ανταποκρινόταν σε όλες τις απαιτήσεις ενός μελητητή της κλασικής αρχαιότητας: το *Der Kleine Pauly* ('Το μικρό Pauly') σε πέντε τόμους, περίπου τέσσερις χιλιάδες δίστηλες σελίδες, που δημοσιεύτηκε μεταξύ 1964 και 1975. Μια χαρτόδετη έκδοση του έργου αυτού κυκλοφόρησε το 1979.

Σε τι συνίσταται λοιπόν η νέα προσέγγιση; Σε ένα αποκαλούμενο *Εγχειρίδιον*, που δημοσιεύτηκε το 1993, οι επιμελητές περιέγραψαν το

εγχείρημα και επιχειρηματολόγησαν για την ανάγκη μιας νέας εγκυκλοπαίδειας. Κατά πρώτον, επισήμαναν την επιτακτική ανάγκη να κοινοποιηθεί η τεράστια πρόοδος που παρατηρήθηκε σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους των αρχαιογνωστικών επιστημών (Altertumswissenschaften) μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατά δεύτερον, υπήρχε μια έντονη αίσθηση ότι η κλασική παράδοση τελούσε υπό άμεση απειλή στην εκπνοή της δεύτερης χιλιετίας. Έτσι έπρεπε να υπάρξει –για εσωτερικούς επιστημονικούς και για εξωτερικούς λόγους (λόγους πολιτικής, θα λέγαμε)– μια εκσυγχρονισμένη παρουσίαση των κλασικών σπουδών· εκσυγχρονισμένη, υπό την έννοια ότι αφενός αντικατοπτρίζει την παρούσα κατάσταση της κλασικής φιλολογίας και εφετέρου προωθεί μια εικόνα των κλασικών σπουδών στο κοινό, η οποία είναι συμβατή με τον πολιτισμικό λόγο των αρχών της τρίτης χιλιετίας. Προκειμένου να επιτύχουν αυτόν τον στόχο οι επιμελητές προέβησαν στις ακόλουθες αλλαγές σε σχέση με το *Der Kleine Pauly*:

- Το χρονικό όριο επεκτείνεται από το 500 στο 800 μ.Χ. περίπου.
- Παραχωρείται υπολογίσιμος χώρος στην Εγγύς Ανατολή της αρχαιότητας.
- Συμπεριλαμβάνονται οι βυζαντινές σπουδές.
- Οι εικονογραφικές πηγές και τα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού αντιμετωπίζονται ως εξίσου σημαντικά με τις κειμενικές μαρτυρίες.
- Ενισχύεται η οικονομική και κοινωνική ιστορία, όπως και η ιστορία της καθημερινής ζωής.
- Λαμβάνονται υπόψη, επίσης, φαινόμενα πρόσληψης καθώς και ιστορίας της αρχαιογνωστικής έρευνας.

Οι επιμελητές ισχυρίζονται ότι στο κέντρο της παρουσίας τους για τον κλασικό κόσμο παραμένει ακόμη ο ελληνικός και ρωμαϊκός πολιτισμός της εποχής του χαλκού και του σιδήρου, αντίστοιχα, με όλα τα γνωρίσματά του. Ο πολιτισμός αυτός, ωστόσο, εντάσσεται, κατά τα λεγόμενά τους, στο πολιτισμικό και τοπογραφικό του πλαίσιο –τη Μεσόγειο– που πρέπει να προσδιοριστεί και να αποτιμηθεί κατά έναν εντελώς νέο τρόπο.

Στους επιμελητές της *Realencyclopädie* του 19ου αι. ήταν σαφές τι σήμαινε «κλασική» αρχαιότητα. Ο «ανθρωπισμός» ήταν ένα νεοσύστατο και ελκυστικό κίνημα. Η αρχαιογνωσία (Altertumswissenschaft) ανθούσε με την θετικιστική της αισιοδοξία. Η εξάπλωση της παιδείας εδραζόταν στέρεα στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. Σήμερα, ωστόσο, είναι πολύ λιγότερο σαφές τι σημαίνει «κλασικός», «ανθρωπιστικός» αλλά ακόμη και τι σημαίνει «αρχαιότητα». Γι' αυτό οι επιμελητές θεώρησαν αναγκαίο να καταργήσουν τα παραδοσιακά στεγανά, τα οποία ήταν προϊόν της γερμανικής νεο-ανθρωπιστικής ιδεολογίας του 19ου αι.

Συνεπώς στο *Der Neue Pauly* ο πολιτισμικός χώρος της Μεσογείου, ως σύνολο, αντιμετωπίζεται ως ο ιστορικός χώρος της κλασικής αρχαιότητας.

Ο μεσογειακός πολιτισμός εμφανίζεται –για να παραθέσω το γερμανικό πρωτότυπο– ως «spätorientalische Randkultur» (ένας όψιμος περιθωριακός πολιτισμός της Ανατολής). Ο αιγαιακός πολιτισμός της Εγγύς Ανατολής, κατά τη δεύτερη προχριστιανική χιλιετία, παρουσιάζεται ως το ιστορικό λίκνο του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Ο Όμηρος δεν αντιμετωπίζεται ως η κατ' εξοχήν αποκάλυψη του ελληνικού πνεύματος, αλλά ως προϊόν των αρχαίων πολιτισμών της Εγγύς Ανατολής. Έτσι σε σύγκριση με τη *Realencyclopädie* και το *Der Kleine Pauly* ο αριθμός των άρθρων που αναφέρονται στην Εγγύς Ανατολή είναι αισθητά μεγαλύτερος.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει μια σημαντική μεταβολή στον προσδιορισμό του τέλους της αρχαιότητας. Στο *Der Neue Pauly* το όριο τίθεται στο 800 μ.Χ., επειδή εκείνη την εποχή ο διαχωρισμός του βυζαντινού, παλαιογερμανικού και ισλαμικού πολιτισμού από τον κοινό μεσογειακό πολιτισμό είχε οριστικά συντελεστεί.

Έτσι το *Der Neue Pauly* διευρύνει την προοπτική προς δύο κατευθύνσεις: τον χρόνο και τον χώρο. Η κλασική αρχαιότητα θα παρουσιαστεί στο πλαίσιο του τι προϋπήρχε από την «κλασική» περίοδο και τι επακολούθησε ύστερα από αυτήν και επίσης ως μια διαδικασία διαπολιτισμικής ανταλλαγής ανάμεσα στον αρχαιοελληνικό και τον ρωμαϊκό πολιτισμό, αφενός, και τους άλλους αρχαίους πολιτισμούς, αφετέρου. Με αυτό τον τρόπο η αλαζονεία της ελληνοκεντρικής και ρωμαιοκεντρικής αντίληψης, που σφράγισε τη γερμανική έρευνα του 19ου αι., δεν θα αποτελέσει γνώρισμα του *Der Neue Pauly*. Η Αφρική και η Ασία θα αντιμετωπιστούν ισότιμα με την Ευρώπη.

Μια άλλη διεύρυνση αφορά το υλικό που παρουσιάζεται. Λογοτεχνία και οπτικές τέχνες, οι οποίες –σύμφωνα με τους επιμελητές–κατείχαν προνομιακή θέση στην παλαιά λογική, θα υπαχθούν στο ίδιο επίπεδο με άλλα πολιτισμικά γνωρίσματα όπως είναι η θρησκεία, το δίκαιο, η οικονομία, κτλ.

Το τελευταίο πεδίο ανανέωσης είναι η χρήση νέων μεθόδων προσέγγισης: πολιτισμική ανθρωπολογία, ψυχολογία, ιστορία των νοοτροπιών, ιστορία του σώματος, κοινωνική ιστορία των ιδεολογιών, στερεοτύπων, εικόνων του άλλου, η εκ νέου ανακάλυψη της καθημερινής ζωής, κτλ. Είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς ότι πρόκειται για ένα είδος μεταμοντέρνας, αντιανθρωπιστικής, αντικλασικιστικής προσέγγισης, που επιχειρεί να αποφύγει την ευρωκεντρική αντίληψη, τον κλασικισμό, όπως και τον καθαρό θετικισμό: ερμηνεία του υλικού, υπό το φως της πλέον προωθημένης μεθοδολογίας, είναι η απαίτηση των επιμελητών από τους συντάκτες τους.

Αυτό ακούγεται πολύ φιλόδοξο και φυσικά πολλοί συντάκτες ακολούθησαν την αντίληψη αυτή, ειδικά στο πεδίο της αρχαίας θρησκείας, της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας. Το λεξικό εμπλουτίστηκε με νέα λήμματα· ειδικά στο πεδίο των ανατολικών σπουδών (Βαβυλώνα, Νινευί), την ιστορία των πολιτισμών, κτλ. Επίσης, πάμπολλες αφηρημένες έννοιες καταχωρήθηκαν ως λήμματα: *Viehwirtschaft* ('κτηνοτροφική οικονομία'), *Wahrnehmungstheorie* ('θεωρία της

αντίληψης'), *Wahrheit* ('αλήθεια'), *Wahlen* ('εκλογές'), *Welt* ('κόσμος'), κτλ. Ειδικά, αυτές οι πολύ γενικές έννοιες είναι φυσικό να εμπεριέχουν τη νέα αντίληψη για τον αρχαίο κόσμο, που οι επιμελητές ισχυρίστηκαν ότι θα παρουσιάσουν. Αλλά, βέβαια, δύσκολα θα τις αναζητήσει κανείς σε ένα λεξικό, ούτως ή άλλως, ιδιαίτερα εάν δεν διαθέτει επαρκή γνώση της γερμανικής γλώσσας. Εφόσον κανείς χρησιμοποιεί ένα λεξικό, προκειμένου να εντοπίσει συγκεκριμένες πληροφορίες που δεν διαθέτει, θα παραλείψει ολοκληρωτικά όλα αυτά τα ερμηνευτικά άρθρα, τουλάχιστον στην έντυπη έκδοση.

Η δεύτερη καινοτομία συνίσταται στην πρόσληψη της κλασικής αρχαιότητας και την ιστορία της αρχαιογνωστικής έρευνας: εκεί περιγράφεται η επίδραση της κλασικής αρχαιότητας στους εξής τομείς: γλωσσολογία, θρησκεία, μουσική, τέχνη και αρχιτεκτονική, θετικές επιστήμες, φιλοσοφία, λογοτεχνία, πολιτική θεωρία και πράξη, ιατρική, ιστορία του δικαίου, αρχαία ανατολή, εκπαίδευση. Επιπρόσθετα παρουσιάζονται εξειδικευμένα ζητήματα σχετικά με την κλασική φιλολογία, όπως το «ομηρικό ζήτημα» ή η διαμάχη μεταξύ Boeckh και Hermann και η ανάπτυξη των κλασικών σπουδών σε διάφορες χώρες. Αυτό οδηγεί σε έναν κατάλογο λημμάτων, που μοιάζει κάπως αυθαίρετος και πρέπει κανείς να διατρέξει τους τόμους ελπίζοντας ότι θα ανακαλύψει κάτι ενδιαφέρον.

Το *Der Neue Pauly* είναι η πρώτη εγκυκλοπαίδεια στο είδος της που παρουσιάζει την «κλασική παράδοση» ως σύνολο –ή τουλάχιστον σημαντικά μέρη της– σε μια λημματοποιημένη μορφή. Αυτή η ενσωμάτωση των φαινομένων πρόσληψης στο σώμα των *Realia*, δηλ. το σώμα του συγκεκριμένου υλικού που πραγματεύεται η κλασική επιστήμη, καθοδηγείται από την αξιοπρόσεκτη πεποίθηση των επιμελητών ότι ο πολιτισμός, κατά τη γνώμη τους, είναι η λειτουργία των κειμένων του στην ζωή– η λέξη *κείμενα* λειτουργεί ως μεταμοντέρνος όρος για τη μουσική, την προφορικότητα, τη γραφή, την τέχνη, τις χειρονομίες, την τελετουργία και το δράμα. Έτσι εξηγείται η γερμανική φράση «*Sitz im Leben*» ('στάση στη ζωή') που σημαίνει ότι ο ρόλος του θεατή, του χρήστη, του αναγνώστη, του ορίζοντα προσδοκιών τους είναι σημαντικός, όχι μόνο για την αρχική στιγμή παραγωγής και πρόσληψης, αλλά επίσης για την αναβίωση, την εκ νέου ανακάλυψη και επανεκτέλεση από τις μεταγενέστερες γενιές.

Ένα σημαντικό μέρος στο πλαίσιο της ιστορίας της πρόσληψης είναι η ιστορία της αρχαιογνωστικής έρευνας. Τα σχετικά άρθρα εξετάζουν τις συνθήκες που οδηγούν στην εμφάνιση και τη διαμόρφωση νέων επιστημονικών ενδιαφερόντων και νέων μεθόδων ή σε αναγέννηση παλαιών ιδεών. Επίσης παρουσιάζεται η ιστορία των διαφόρων κλάδων της κλασικής επιστήμης και τα είδη εκδοτικών πρακτικών, όπως το υπόμνημα, η υποσημείωση και το ευρετήριο. Η διαδικασία της διαμόρφωσης των επιμέρους κλάδων της κλασικής επιστήμης και η εξέλιξή τους γίνονται αντικείμενο πραγμάτευσης παράλληλα με την εξέλιξη της αρχαιογνωστικής έρευνας γενικότερα.

Κατά την άποψη των επιμελητών η διερεύνηση της ιστορίας των αρχαιογνωστικής έρευνας φωτίζει επίσης τη σημερινή κατάσταση της έρευνας και την καθιστά κατανοητή ως προϊόν ιστορικών εξελίξεων. Με αυτό τον τρόπο η ιστορία της αρχαιογνωστικής έρευνας οδηγεί σε αυτοκριτική και θυμίζει στους σημερινούς μελετητές τους περιορισμούς και τα λάθη προηγούμενων εποχών.

Τι καινούργιο, λοιπόν, κομίζει το *Der Neue Pauly*; Η αντίληψή του είναι μια αντίληψη που εναρμονίζεται απόλυτα με τις πολιτισμικές εκδοχές λόγου της εποχής μας. Επιθυμεί να αποδομήσει την παλαιά στενή, ευρωκεντρική, βασισμένη στα κείμενα, κανονιστική και κλασικιστική μορφή της «*Altertumskunde*». Στόχος είναι μια ευρεία, πολυπολιτισμική, βαθιά ιστορικιστική προσέγγιση, μια παρουσίαση βασισμένη σε ένα φάσμα από εντελώς διαφορετικά είδη πηγών, επεξεργασμένων με πολλές μεθόδους και μεθοδολογίες.

Ενώ η παλαιά *Realencyclopädie* και το *Der Kleine Pauly* επιχειρούσαν να παρουσιάσουν τα γεγονότα και τα δεδομένα του αρχαίου κόσμου με εγκυρότητα στο πλαίσιο των ιστορικοκριτικών μεθόδων της παραδοσιακής γερμανικής «*Altertumskunde*», το *Der Neue Pauly* ισχυρίζεται ότι παρουσιάζει το φαινόμενο, που είμαστε συνηθισμένοι να αποκαλούμε «κλασική αρχαιότητα», ως πολιτισμικό λόγο που διασχίζει τους αιώνες, από τη δεύτερη προχριστιανική χιλιετία έως σήμερα.

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές η σύλληψη του *Der Neue Pauly* όπως διαγράφεται, εν συντομία, στο *Εγχειρίδιον* και τον πρόλογο του πρώτου τόμου. Το πρόβλημα μιας τέτοιας σύλληψης είναι προφανές: Πώς μπορείς να παρουσιάσεις τα δεδομένα, τα γεγονότα, τα γνωρίσματα ενός πολιτισμού, όταν διασπάς αυτά ακριβώς τα δεδομένα, γεγονότα και γνωρίσματα σε εκδοχές λόγου; Είτε συμμερίζεται κανείς τη στάση που υπόκειται στη συλλογιστική σύνταξης του *Der Neue Pauly* είτε όχι, σε ένα λεξικό υπάρχει πάντοτε το πρόβλημα ότι κανείς παγιώνει κάτι που δεν είναι ανάγκη να παγιωθεί. Παρότι τα πάντα, κατά κάποιον τρόπο, σχετίζονται μεταξύ τους, πρέπει κανείς να χωρίσει τις εκδοχές λόγου σε λήμματα, διαδικασία που δηλώνει την παρουσίαση εννοιών και πραγμάτων ως αυτόνομες ολότητες. Τότε όμως κανείς χάνει ό,τι ακριβώς ήθελε να κερδίσει.

Πώς αντιμετωπίζουν οι συντάκτες και οι θεματικοί επιμελητές αυτό το πρόβλημα; Πολλοί από αυτούς απλώς άφησαν κατά μέρος τη θεωρία και, όταν σχεδίαζαν τα άρθρα τους, έγραψαν αυτό που έπρεπε να γράψουν, υπό το φως της σύγχρονης τους έρευνας. Δεν θέλω να μιλήσω για αυτά τα άρθρα: είναι συνταγμένα κατά τον παραδοσιακό τρόπο, μερικά είναι εξαιρετικά, μερικά είναι ανεπαρκή, τα περισσότερα από αυτά είναι συγκροτημένα και κατατοπιστικά με επαρκή ενημέρωση και σύγχρονη βιβλιογραφία. Τα όντως ενδιαφέροντα άρθρα είναι όσα ερμηνεύουν λήμματα που δεν είχαν συμπεριληφθεί στη *Realencyclopädie*: πόλεις, πρόσωπα, θεοί και λογοτεχνία της Εγγύς Ανατολής, της Βόρειας Ευρώπης ή της Αιγύπτου· αφηρημένες έννοιες, όπως «κόσμος», «θεωρία της αντίληψης», χριστιανικά ζητήματα, όπως «αιρέσεις», κοκ. Όλες αυτές οι

αφηρημένες έννοιες που παρουσιάζουν τμήματα πολιτισμικών εκδοχών λόγου συνιστούν μικρά δοκίμια για το θέμα· όπως ανέφερα παραπάνω, δεν πρόκειται να τις αναζητήσει κανείς –απλώς θα τις συναντήσει καθώς ξεφυλλίζει τους τόμους.

Μπορεί να θεωρήσει κανείς ότι οι προηγούμενες σκέψεις συνιστούν σοβαρή κριτική του έργου ως συνόλου και της σύλληψής του. Λέω «μπορεί», επειδή πιστεύω ότι η κριτική ισχύει μόνο για την έντυπη έκδοση και έναν προ-μεταμοντέρνο παραδοσιακό χρήστη, ο οποίος εστιάζει την προσοχή του σε μεμονωμένες έννοιες, γεγονότα και δεδομένα, τα οποία θα ήθελε να αποκτήσουν υπόσταση χάρη στην ανάγνωση ενός συνεχούς κειμένου. Ο αναγνώστης –ή μάλλον ο χρήστης– του ψηφιακού δίσκου θα εργαστεί τελείως διαφορετικά: θα μεταβαίνει σε ένα σημείο και θα μπορεί να επιλέγει άρθρα την ύπαρξη των οποίων δεν θα μπορούσε καν να φανταστεί. Γιατί στην ηλεκτρονική μορφή ο χρήστης δεν περιορίζεται από τα λήμματα, όπως όταν ψάχνει ένα λεξικό.

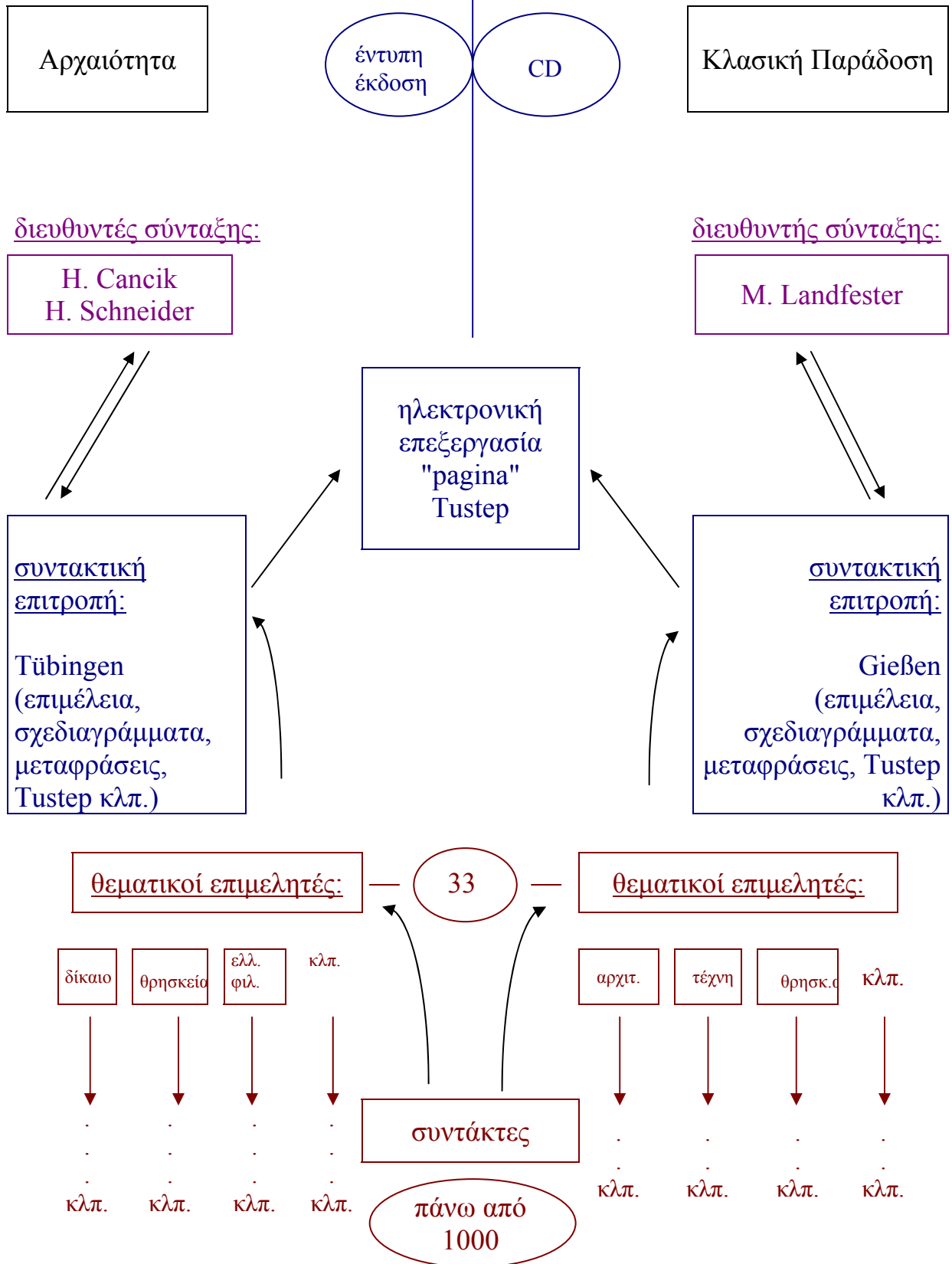
Όλο το λεξικό βρίσκεται ηλεκτρονικά στη διάθεση του χρήστη ο οποίος μπορεί να ανατρέξει σε όλο το σώμα δεδομένων. Ονόματα, τόποι, λέξεις, χρονολογίες κτλ. μπορούν να αναζητηθούν. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα εξής ευρετήρια:

- Stichwörter ('λήμματα'): όλα τα λήμματα του λεξικού
- Antike ('αρχαιότητα'): λήμματα του πρώτου μέρους (αρχαιότητα)
- Rezeption ('πρόσληψη'): λήμματα του δεύτερου μέρους (κλασική παράδοση)
- Personen ('πρόσωπα'): τα άρθρα ταξινομούνται ανά υπαρκτά/πλασματικά πρόσωπα και άνδρες/γυναίκες
- Abbildungen ('εικονογράφηση'): χάρτες, σχεδιαγράμματα πόλεων, κτλ., στέμματα, εικόνες
- Verfasser ('συγγραφείς'): μπορούν να προκύψουν κατάλογοι άρθρων για κάθε συγγραφέα
- Bibliography ('βιβλιογραφία'): ονόματα και λέξεις στις βιβλιογραφίες
- Geography ('γεωγραφία'): όρη· ποταμοί, λίμνες, θάλασσες· τόποι, επαρχίες, τοποθεσίες· λαοί
- Regionen ('περιοχές'): επτά κύριες περιοχές
- Kulturen ('πολιτισμοί'): αρχαιοελληνικός, ρωμαϊκός, άλλοι πολιτισμοί
- Fachgebiete ('θεματικές ενότητες'): πενήντα μία θεματικές ενότητες
- Themen ('θέματα'): εννιά πεδία
- Volltextindex ('αναζήτηση σε όλο το κείμενο'): αναζήτηση σε όλο το λεξικό

Αυτή η τεχνολογία καθιστά το *Der Neue Pauly* ένα σύγχρονο λεξικό για την κλασική αρχαιότητα και την κλασική παράδοση που θα διευκολύνει με ένα αληθινά συστηματικό τρόπο τους μελετητές της κλασικής

αρχαιότητας και όσους ενδιαφέρονται για την κλασική αρχαιότητα και την πρόσληψή της. Συνδυάζει τη σύγχρονη τεχνολογία με τη (μετα)μοντέρνα σύλληψη της αρχαιογνωστικής έρευνας.

Der Neue Pauly



Οργάνωση της συντακτικής ομάδας του *Der Neue Pauly*

Βιβλιογραφικές αναφορές

CANCIK, H., H. SCHNEIDER & M. LANDFESTER, επιμ. 1996-2003. *Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike*, I-XI.2: Altertum (1996-2002)· I-XV.3: Rezeptions- und Wissenschaftsgeschichte, επιμ. M. Landfester σε συνεργασία με τον H. Cancik & τον H. Schneider (1999-2003)· XVI: Register, Listen, Tabellen, επιμ. B. Egger & J. Derlien (2003). Στουτγάρδη: J. B. Metzler.

Αγγλική Μετάφραση:

CANCIK, H., H. SCHNEIDER & M. LANDFESTER, επιμ. 2002-. *Brill's New Pauly, Encyclopaedia of the Ancient World*· επιμελήτρια της αγγλικής μετάφρασης Ch. F. Salazar. 20 τόμ. Leiden & Boston & Köln: Brill.

Επιμελητές:

Δρ. Andreas Bendlin, Erfurt

Ιστορία της Θρησκείας

Καθ. Δρ. Gerhard Binder, Bochum

Ιστορία του Πολιτισμού

Καθ. Δρ. Rudolf Brändle, Βασιλεία

Χριστιανισμός

Καθ. Δρ. Hubert Cancik, Tübingen

Διευθυντής σύνταξης

Καθ. Δρ. Walter Eder, Bochum

Αρχαία Ιστορία

Καθ. Δρ. Paolo Eleuteri, Βενετία

Κριτική των Κειμένων

Δρ. Karl-Ludwig Elvers, Bochum

Αρχαία Ιστορία

Καθ. Δρ. Bernhard Forssman, Erlangen

Γλωσσολογία· Πρόσληψη: Γλωσσολογία

Καθ. Δρ. Fritz Graf, Βασιλεία

Πρόσληψη: Θρησκεία

Καθ. Δρ. Max Haas, Βασιλεία

Μουσική· Πρόσληψη: Μουσική

Καθ. Δρ. Berthold Hinz, Kassel

Πρόσληψη: Τέχνη και Αρχιτεκτονική

Καθ. Δρ. Maria Moog-Grünwald,

Tübingen, Πρόσληψη: Συγκριτική
Γραμματολογία και Λογοτεχνία

Καθ. Δρ. Δρ. Glenn W. Most,

Χαϊδελβέργη, Αρχαία Ελληνική
Φιλολογία

Καθ. Δρ. Beat Näf, Ζυρίχη

Πρόσληψη: Πολιτική Θεωρία και
Πολιτική

Επιστημ. Συνεργ. Δρ. Johannes Niehoff,

Freiburg, Ιουδαϊκές Σπουδές,
Χριστιανισμός της Ανατολής, Βυζαντινός
Πολιτισμός

Καθ. Δρ. Hans Jörg Mssen, Βερολίνο

Ανατολικές Σπουδές

Καθ. Δρ. Vivian Nutton, Λονδίνο

Ιατρική· Πρόσληψη της Ιατρικής: Ιατρική

Καθ. Δρ. Eckart Olshausen,

Στουτγάρδη, Ιστορική Γεωγραφία

Καθ. Δρ. Filippo Ranieri, Saarbrücken

Πρόσληψη: Ιστορία του Δικαίου

Καθ. Δρ. Johannes Renger, Βερολίνο

Ανατολικές σπουδές·

Πρόσληψη: Αρχαία Ανατολή

Καθ. Δρ. Volker Riedd, Ιένα

Πρόσληψη: Εκπαίδευση, Χώρες (II)

Καθ. Δρ. Jörg Rüpke, Erfurt

Λατινική Φιλολογία, Ρητορική

Δρ. Christoph Höcker, Kissing
Κλασική Αρχαιολογία (ιστορία της
καθημερινής ζωής· ιστορία της τέχνης
και της αρχιτεκτονικής)

Καθ. Δρ. Christian Hünemörder,
Αμβούργο
Επιστήμη και Τεχνολογία· Πρόσληψη:
Επιστήμη

Καθ. Δρ. Lutz Käppel, Κίελο
Μυθολογία

Δρ. Margarita Kranz, Βερολίνο
Πρόσληψη: Φιλοσοφία

Καθ. Δρ. André Laks, Λίλλη
Φιλοσοφία

Καθ. Δρ. Manfred Landfester, Giessen
Διευθυντής σύνταξης: Κλασική Παράδοση·
Πρόσληψη: Ιστορία της Αρχαιογνωστικής Έρευνας
και Ιστορία του Πολιτισμού

Καθ. Δρ. Gottfried Schieman,
Tübingen, Δίκαιο

Καθ. Δρ. Helmuth Schneider, Kassel
Διευθυντής σύνταξης· Κοινωνική και
Οικονομική Ιστορία, Στρατιωτικά
Θέματα, Ιστορία της Αρχαιογνωστικής
Έρευνας

Καθ. Δρ. Dietrich Willers, Βέρνη
Κλασική Αρχαιολογία (Υλικός
Πολιτισμός και Ιστορία της Τέχνης)

Δρ. Frieder Zaminer, Βερολίνο
Μουσική

Καθ. Δρ. Bernhard Zimmermann,
Freiburg, Πρόσληψη: Χώρες (I)

Ψηφιακή έκδοση:

DER NEUE PAULY. ENZYKLOPÄDIE DER ANTIKE. 2001. Έκδοση CD ROM. I-X, XIII-XIV.
Στουτγάρδη: J.B. Metzler (η πλήρης μορφή υπό έκδοση).

Πρόσθετη βιβλιογραφία:

DER NEUE PAULY. REALLEXIKON DER ANTIKE IM ANSCHLUSS AN PAULY'S
REALENCYCLOPÄDIE DER CLASSISCHEN ALTERTUMSWISSENSCHAFT. 1993. Στουτγάρδη:
J.B. Metzler.

«Πρόδρομοι»:

WISSOWA, G. κ. ά., επιμ. 1893-1980. *Pauly's Realencyclopädie der classischen
Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung.* 1997-2000. Ευρετήρια: "Pauly's
Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft", Gesamtregister I:
Alphabetischer Teil. Bearbeitet von Tobias Erler κ. ά. (συμπεριλαμβάνεται 1 CD
ROM)· Gesamtregister II: Systematisches Sach- und Suchregister. Bearbeitet von
Christa Frateantonio κ. ά. (συμπεριλαμβάνεται 1 CD ROM). Στουτγάρδη: J.B.
Metzler.

ZIEGLER, K. & W. SONTHEIMER, επιμ. 1964-1975. *Der kleine Pauly. Lexikon der Antike*. 5
τόμ. Μόναχο: Deutscher Taschenbuch Verlag.